

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

ESF projekts 'Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana'

4.2.aktivitāte 'Normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze'
Eiropas Savienības normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze

2013.gada septembra ziņojums

Arodbiedrību brīvība Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē: tiesības dibināt, reģistrēt arodbiedrību un regulēt tās darbību statūtos

Rīga, 2013.gads

Šis ziņojums ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par ziņojuma saturu atbild Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība.

Saturs

1. Ievads.....	3
2. Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija un arodbiedrību tiesības.....	4
3. Arodbiedrību tiesības Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē	8
3.1. Tiesības dibināt arodbiedrības	8
3.2. Tiesības iestāties vai neiestāties arodbiedrībā	15
3.3. Tiesības regulēt arodbiedrību darbību, tostarp biedru uzņemšanas noteikumus, statūtos	19
4. Secinājumi.....	24

1. Ievads

Eiropas Padomes *Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija*¹ (Konvencija) ir starptautisks dokuments, kas aizsargā cilvēktiesības un pamatbrīvības Eiropā. Ar Konvenciju izveidota Eiropas Cilvēktiesību tiesu (Tiesa), kuras spriedumi ir nozīmīgs instruments Konvencijas normu izpratnē un interpretācijā. Jebkura persona, kuras Konvencijā garantētas tiesības ir aizskartas, var vērsties Tiesā ar pieteikumu. Tiesas spriedumi ir saistoši Konvencijas dalībvalstīm.

Ņemot vērā šī brīža aktualitāti Latvijas arodbiedrību dzīvē - likumprojekta „*Arodbiedrību likums*” izskatīšanu Saeimā² un diskusiju par arodbiedrību statūtu nozīmi Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības dalīborganizāciju vidū - ir būtiska dažādu starptautisko dokumentu, kas aizstāv arodbiedrību tiesības, analīze un apkopojums. Līdz šim vairākos ziņojumos tika apskatīti Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) tiesiskie instrumenti, kas aizsargā arodbiedrību brīvību.³ Šī ziņojuma mērķis ir pievērsties Konvencijas regulējumam par arodbiedrību tiesībām, kā arī ar to saistītiem Tiesas spriedumiem.

Ņemot vērā ziņojuma apjomu un šī brīža diskusiju fokusu uz arodbiedrību dibināšanu, reģistrāciju, tiesībām noteikt savu darbību statūtos un regulēt biedru uzņemšanu un izslēgšanu, ziņojums ir balstīts uz šiem jautājumiem, neapskatot arodbiedrību tiesības uz koplīgumu slēgšanu un streikiem – šie jautājumi tiks apskatīti vienā no turpmāko mēnešu ziņojumiem.

¹ *Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija*. Starptautisks dokuments. Pieņemta: 04.11.1950. Stājas spēkā Latvijā: 27.06.1997. Publicētā "Latvijas Vēstnesis", 143/144 (858/859), 13.06.1997.

² Skat. Likumprojekts „Arodbiedrību likums”, Nr: 692/Lp11: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=692/Lp11>.

³ Skat.: 2011.gada marta ziņojums „Arodbiedrību darbības tiesiskais regulējums Eiropas Savienības dalībvalstīs”. Pieejams:

http://www.lbas.lv/upload/stuff/201105/arodbiedribu_tiesiskais_regulejums_esdv_30032011_gala.pdf;

2011.gada novembra ziņojums „Arodbiedrību dibināšanas sliekšnis”.

Pieejams: http://www.lbas.lv/upload/stuff/201112/arodbiedriju_dibinasanas_slieknsis_30.11.2011_gala.pdf;

2012.gada marta ziņojums „Arodbiedrību pārstāvju tiesiskā aizsardzība”. Pieejams:

http://www.lbas.lv/upload/stuff/201203/arodbiedribu_parstavju_aizsardziba_n.mickevica_03.2012.pdf;

2012.gada jūnija ziņojums „Arodbiedrību tiesības regulēt savu darbību”. Pieejams:

http://www.lbas.lv/upload/stuff/201207/arodbiedribu_organizatoriskas_tiesibas_n.mickevica_30.06.2012_gala.pdf;

2012.gada jūlija ziņojums „Ierobežojumi noteiktām personu kategorijām dibināt arodbiedrības un iestāties tajās”. Pieejams:

http://www.lbas.lv/upload/stuff/201207/ierobezojumi_ab_dibinasanai_not.pers.kategorijam_n.mickevica_31.07.2012_final.pdf.

Ziņojuma sākumā tiks apskatītas Konvencijas normas par apvienošanās brīvību. Nākamā sadaļa sniegs apkopojumu par Tiesas nozīmīgākajiem spriedumiem saistībā ar arodbiedrības dibināšanas tiesībām, tostarp no apvienošanās brīvības izrietošais negatīvais pienākums („negatīvā apvienošanās brīvība”), arodbiedrības tiesībām noteikt savu darbību statūtos, kā arī tiesībām noteikt statūtos biedru uzņemšanu un izslēgšanu. Nobeigumā ziņojums sniegs secinājumus par nozīmīgākajām atziņām arodbiedrību dibināšanas un reģistrācijas jautājumos.

2. Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija un arodbiedrību tiesības

Konvencijas 11.panta 1.punkts paredz *jebkuram cilvēkam tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses.*

Panta 2.punkts nosaka, ka *tiesību izmantošanu nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, vai citu cilvēku tiesības un brīvības. Šis pants nekavē noteikt likumīgus ierobežojumus šo tiesību izmantošanā personām, kas ir bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes sastāvā.*

Apvienošanās brīvība kā demokrātiskās sabiedrības neatņemama daļa

Konvencijas 11.pants ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem.⁴ Tas nodrošina ikvienai personai tiesības uz miermīlīgu pulcēšanos un apvienošanās ar citiem. Tiesības apvienoties ar citiem paredz tiesības veidot apvienības savu interešu aizsardzībai, piemēram, politiskās partijas un arodbiedrības, vai

⁴ *United Communist Party of Turkey (TBKP) a.o. v. Turkey* (application no.19392/92), [42]; *Socialist Party a.o. v. Turkey* (Application no. 21237/93), [41]. Skat.: Article 12. Freedom of assembly and of association. Commentary of the Charter of Fundamental Rights. EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/networkcommentaryfinal_en.pdf. (Commentary of the Charter of Fundamental Rights) p.125.

pievienoties tām. Bez šīm tiesībām demokrātiskas sabiedrības pastāvēšana nav iedomājama.⁵

Kopumā Konvencijas 11.pants nosaka divus dažādus pienākumus dalībvalstij:

- negatīvu pienākumu, kas nozīmē, ka valsts iestādes nedrīkst novērst, kavēt vai ierobežot miermīlīgas pulcēšanās, izņemot pieļautus ierobežojumus, kas ir noteikti 11.panta 2.punktā, un nedrīkst patvaļīgi iejaukties ar personu apvienošanas brīvībā;
- pozitīvu pienākumu, proti, noteiktos apstākļos pienākumu valsts iestādēm veikt vajadzīgus pasākumus, lai aizsargātu tos, kas vēlas īstenot savas tiesības uz miermīlīgu pulcēšanos. Tāpat valstij ir jāveic darbības, lai tiesību aktos nodrošinātu tiesības uz apvienošanās brīvību.⁶

Apvienošanās brīvības ierobežošana

Tiesības uz miermīlīgu pulcēšanos un tiesības uz apvienošanās brīvību nav absolūtas un tās var ierobežot. Taču ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu, tam jākalpo leģitīmam mērķim, piemēram, valsts drošības, sabiedriskās drošības aizsardzības intereses, citu personu tiesību un brīvību aizsardzība, un jābūt "nepieciešamam demokrātiskajā sabiedrībā".⁷ Tāpat ierobežojumam ir jābūt samērīgam, proti, veiktajiem pasākumiem jābūt ar mazāku iespējumu ierobežojumu, lai sasniegtu leģitīmo mērķi.⁸

Atbilstoši iedibinātajai Tiesas praksei pieļaujамie ierobežojumi ir jāinterpretē šauri - vienīgi pārlicinoši iemesli var attaisnot ierobežojumus apvienošanās brīvībai. Tādējādi jēdzienu "nepieciešams" nevar iztulkot kā "vēlams" vai „noderīgs”.⁹ Turklāt plurālisms, iecietība un liberālisms ir raksturīgākās iezīmes demokrātiskajā sabiedrībā. Lai gan atsevišķu personu intereses reizēm ir jāpakļauj grupas interesēm, demokrātija nenozīmē tikai to, ka vairākuma viedoklis ir vienmēr

⁵ Article 11: Freedom of assembly and association. Human Rights Review 2012. p.377-421. Pieejams: http://www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/humanrights/hrr_article_11.pdf. p.378.

⁶ Turpat. p.381.

⁷ *Maestri v. Italy* (39748/98), [30]; citēts: Commentary of the Charter of Fundamental Rights. p.126.

⁸ Article 11: Freedom of assembly and association. Human Rights Review. p.381.

⁹ Commentary of the Charter of Fundamental Rights. p.126.

noteicošais: ir jāpanāk līdzsvars, kas nodrošina taisnīgu un pienācīgu attieksmi pret mazākumu un novērš jebkādu ļaunprātīgu dominējošu pozīciju.¹⁰

Saskaņā ar Konvenciju dalībvalstīm ir ierobežota rīcības brīvība, nosakot, vai nepieciešamība ierobežot pastāv. Tas iet roku rokā ar stingru Tiesas uzraudzību, kas aptver likumu un lēmumu, ar kuriem nosaka ierobežojumu, izvērtēšanu, tostarp nacionālo tiesu lēmumu vērtēšanu.

Tiesa ir arī atzinusi, ka, izvērtējot ierobežojuma samērīgumu, ir jāņem vērā ierobežojuma būtība un nopietnība. Vienlaikus tā ir atzinusi, ka tik radikāli pasākumi kā atteikums reģistrēt apvienību un tūlītēja un neatgriezeniska organizācijas likvidācija ar tās mantas konfiskāciju var būt attaisnojami un atbilstoši Konvencijas 11.pantam.¹¹

Apvienošanās brīvības elementi

Konvencijas 11.pantā ietvertajai apvienošanās brīvībai ir šāds saturs:

- tiesības veidot (dibināt un reģistrēt) arodbiedrību un iestāties arodbiedrībā, lai aizsargātu savas intereses. 11.panta 1.punkts skaidri atzīst arodbiedrību brīvību kā vienu no apvienošanās brīvības formām un ietver pozitīvu valsts pienākumu to nodrošināt ar tiesību aktu palīdzību;¹²
- aizliegums noslēgt vienošanos starp arodbiedrību un darba devēju par darbinieku piespiedu pievienošanos arodbiedrībai, kas nozīmē, ka darba ņēmēji nevar būt nodarbināti konkrētajā darba vietā, ja vien viņi nekļūst par attiecīgās arodbiedrības biedriem;¹³
- arodbiedrību tiesības tikt uzklausītām, lai aizsargātu savu biedru intereses;¹⁴
- tiesības uz koplīgumu pārrunām un koplīguma slēgšanu (*collective bargaining* – angļu val.);¹⁵

¹⁰ *Sidiropoulos a.o. v. Greece* (Application no. 26695/95), [40]; citēts: Commentary of the Charter of Fundamental Rights. p.126.

¹¹ *Gorzelik a.o. v. Poland* (Application no. 44158/98), [97]; *Refah Partisi [Welfare Party] a.o. v. Turkey* (Application no. 41340/98), [98], citēts: Commentary of the Charter of Fundamental Rights. p.126.

¹² *National Union of Belgian Police v. Belgium*, (Application no. 4464/70). [38].

¹³ *Gustafsson v. Sweden* [1996] 22 EHRR 409. [45].

¹⁴ *National Union of Belgian Police v. Belgium; Wilson, National Union of Journalists and Others v. the United Kingdom* [2002] ECHR 552. [44].

¹⁵ *Demir v. Turkey* [2009] 48 EHRR 54. [153].

- tiesības streikot, uz kurām var attiekties noteikti ierobežojumi, taču jebkura iejaukšanās no valsts puses ir jāpamato atbilstoši 11.panta 2.punkta nosacījumiem. Tiesa ir norādījusi, ka, pamatojot nepieciešamo tiesību streikot ierobežojumu, ir jāņem vērā starptautiskajos dokumentos ietvertie norādījumi un izpratne par šo jautājumu.¹⁶ Piemēram, SDO savos skaidrojumos par konvencijas Nr.87 *Konvencija par asociāciju brīvību un tiesību aizsardzību, apvienojoties organizācijās*¹⁷ 3. un 10.pantu ir atzinusi, ka tiesības apvienoties ietver streikšanas tiesību garantiju, proti, tiesības streikot ir neatņemama arodbiedrību brīvības daļa.¹⁸ Turklāt SDO ir apstiprinājusi šo tiesību savā judikatūrā, kuru izveido SDO Apvienošanās brīvības komiteja, skaidrojot Konvencijas Nr.87 nosacījumus.¹⁹

Visbeidzot 11.panta 2.punkts paredz, ka valsts var noteikt likumīgus ierobežojumus attiecībā uz šiem arodbiedrību brīvības elementiem atsevišķām personu kategorijām - bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes darbiniekiem. Ierēdņi, kaut viņi arī ir nodarbināti valsts pārvaldē, parasti netiek ietverti to personu kategorijā, attiecībā uz kurām valsts var piemērot apvienošanās brīvības ierobežojumus.²⁰

¹⁶ *Enerji Yapi-Yol Sen v. Turkey*, (Application No. 68959/01).

¹⁷ 09.07.1948. "1948.gada Konvencija par asociāciju brīvību un tiesību aizsardzību, apvienojoties organizācijās (C87)" ("LV", 27 (3811), 19.02.2008.) [stājas spēkā 27.01.1993.].

¹⁸ W.B.Creighton, 'Freedom of Association', *Comparative Labour Law and Industrial Relations in Industrialised Market Economies*, (ed. R.Blanpain) 9th ed., Deventer 2007. Cited in Blanpain R. *European Labour Law*. Wolters Kluwer, 2008, p.159.

¹⁹ SDO Apvienošanās brīvības komitejas lēmumi: 1996 Digest, para.474; and, for example, 302nd Report, Case No.1809, para.381; 304th Report, Case No.1863, para.356; 307th Report, Case No.1850, para.120; 308th Report, Case No.1900, para.183; 311th Report, Case No.1934, para.126; 324th Report, Case No.2072, para.587; 327th Report, Case No.1581, para.111; 328th Report, Case No.2116, para.368; 332nd Report, Case No.2258, para.522; and 335th Report, Case No.2305, para.505. Citēts: *Freedom of Association. Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO*. Geneva, International Labour Office, Fifth (revised) edition, 2006. Pieejams: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@normes/documents/publication/wcms_090632.pdf.

²⁰ *Demir v. Turkey* [2009] 48 EHRR 54. [97],[107].

3. Arodbiedrību tiesības Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē

3.1. Tiesības dibināt arodbiedrības

Divas lietas, kurās Tiesa ir nostiprinājusi tiesības dibināt arodbiedrības, ir lieta nr. 4464/70 *Beļģijas Policijas nacionālā apvienība pret Beļģiju (National Union of Belgian Police v. Belgium)*²¹ un lieta nr. 5589/72 *Šmidts un Dalstroms pret Zviedriju (Schmidt and Dahlström v. Sweden)*.²²

Beļģijas Policijas nacionālā apvienība pret Beļģiju

Lietā *Beļģijas Policijas Nacionālā apvienība pret Beļģiju* prasītājs Beļģijas Policijas nacionālā apvienība (dibināta 1922.gadā), kas bija pieejama visiem pašvaldības policijas darbiniekiem, tostarp lauku policistiem, neatkarīgi no viņu ranga, apstrīdēja Beļģijas arodbiedrību konsultāciju politiku, kuras dēļ apvienības biedru skaits bija krities par aptuveni 20 % (no 7,226 biedriem 1961.gadā līdz 6,162 biedriem 1971.gadā, 6,011 - 1972.gadā, 5,896 – 1973.gadā un 5,748 1974.gadā).²³

Apvienība uzskatīja valdības atteikumu atzīt to par vienu no visvairāk pārstāvošajām organizācijām, ar kuru Iekšlietu ministrijai ir jāveic konsultācijas saskaņā ar Beļģijas 1961.gada likumu, kas nosaka regulējumu attiecībā uz personāla struktūru, atalgojumu nosacījumus provinču un pašvaldību darbiniekiem, par Konvencijas 11.panta pārkāpumu. Ņemot vērā, ka Apvienība tika izslēgta no konsultāciju procesa par jautājumiem, kuri tai ir nozīmīgi, Apvienība uzskatīja, ka ir nostādīta mazāk labvēlīgākā situācijā, salīdzinot ar pārējām trīs policijas darbinieku arodbiedrībām, kurām šo tiesību piešķīra 1966.gada Karaliskais dekrēts.

Apvienība uzskatīja, ka šāds noteikums ievērojami ierobežoja tās darbību. Līdz ar to parādījās tendence, ka tās biedru pārgāja uz citām arodbiedrībām, kuras tika

²¹ *National Union of Belgian Police v. Belgium*, (Application no. 4464/70), judgement of 27 October 1975.

²² *Schmidt and Dahlström v. Sweden*, (Application no. 5589/72), judgement of 6 February 1976.

²³ *National Union of Belgian Police v. Belgium* [12]-[13].

atzītas par reprezentatīvām un ar kurām Iekšlietu ministrija iesaistījās konsultāciju procesā.²⁴

Tiesa savā spriedumā norādīja, ka Konvencijas 11.pantā ietvertā arodbiedrību brīvība ir īpašs apvienošanās brīvības veids. Taču 11.pantā garantētā arodbiedrību brīvība nenozīmē, ka visām arodbiedrībām ir paredzēta konkrēta attieksme no valsts puses, piemēram, valsts pienākums konsultēties ar visām arodbiedrībām.²⁵

Tiesa atzina, ka Konvencija garantē arodbiedrību brīvību, lai arodbiedrības aizsargātu savu biedru profesionālās intereses caur dažādām arodbiedrības darbības formām, kuras valstij ir jāatļauj un jāpadara iespējamās.²⁶

Kā norādīja Tiesa, arodbiedrības biedru interešu aizstāvībā tām ir tiesības tikt uzklautām. Taču 11.panta formulējums dod katrai valstij brīvību izvēlēties līdzekļus, kurus var izmantot, lai to nodrošinātu. Kaut arī konsultēšanās mehānisms ir viens no šiem līdzekļiem, pastāv arī citi līdzekļi. Konvencija pieprasa, lai valsts tiesību akti paredzētu arodbiedrībām iespējas aizstāvēt savu biedru intereses apstākļos, kas nav pretrunā ar Konvencijas 11.pantu.²⁷ Tiesa atzina, ka Beļģijas vispārējā politika izvēlējās ierobežot to organizāciju skaitu, kas jāuzklausā. Taču šāda politika pati par sevi neierobežo arodbiedrību brīvību.²⁸ Līdz ar to Tiesa nekonstatēja Konvencijas 11.panta pārkāpumu.

Saistībā ar prasītāja pārliecību, ka ir pārkāpts Konvencijas 14.pants, Tiesa secināja, ka nav skaidri pierādīts, ka kaitējums, ko cietusi prasītāja, būtu pārmērīgs attiecībā pret legītīmo mērķi, kuru vēlējas panākt valdība, proti – aizstāvēt vispārējo interesi novērst arodbiedrību fragmentāciju sarunās ar valsti par Valsts policijas interešu nodrošināšanu. Līdz ar to atbilstoši Tiesas secinājumam samērīguma princips netika pārkāpts.²⁹

²⁴ *National Union of Belgian Police v. Belgium* [34].

²⁵ *National Union of Belgian Police v. Belgium* [38].

²⁶ *National Union of Belgian Police v. Belgium* [39].

²⁷ *National Union of Belgian Police v. Belgium* [39].

²⁸ *National Union of Belgian Police v. Belgium* [41].

²⁹ *National Union of Belgian Police v. Belgium* [48]–[49].

Šmidts un Dalstroms pret Zviedriju

Šajā lietā prasītāji, divi Zviedrijas pilsoņi Folke Šmidts, tiesību zinātņu profesors no Stokholmas Universitātes, un Hans Dalstroms, Zviedrijas armijas virsnieks – apstrīdēja Zviedrijas koplīgumā paredzēto garantiju izmaksu ar atpakaļejošo spēku. F.Šmidts bija Zviedrijas Profesionālo asociāciju konfederācijas (*Sveriges Akademikers Centralorganisation*, saīsināti SACO) arodbiedrības biedrs, savukārt H.Dalstroms bija Nacionālās Valsts darbinieku federācijas (*Statstjänstemännens Riksförbund*, saīsināti SR) arodbiedrības biedrs.³⁰

1971.gadā pēc tam, kad beidzās viena iepriekšnoslēgtā koplīguma termiņš, arodbiedrības uzsāka sarunas par jauna koplīguma noslēgšanu. Taču prasītāju arodbiedrības pārrunu procesā nepiekrita darba devēju izvirzītajiem nosacījumiem un uzsāka selektīvus streikus, kas neskāra prasītāju nozares un kā rezultāta prasītāji nepiedalījās streikā.³¹

Kad tika noslēgts jauns koplīgums, prasītājiem kā „streikojošo arodbiedrību” biedriem tika liegtas koplīgumā paredzēto garantiju (algas pieaugums) kompensācija ar atpakaļejošo spēku, kuru savukārt saņēma to arodbiedrību, kuras nepiedalījās streikā, biedri.³²

Koplīgumi Zviedrijā parasti tiek noslēgti uz divu vai trīs gadu termiņu. Dažādu iemeslu dēļ jaunu koplīgumu bieži vien slēdz kādu laiku pēc tam, kad beidzies iepriekšējais koplīgums. Šādos gadījumos jauns koplīgums bieži vien paredz, ka tajā paredzētās garantijas tiks attiecinātas uz darbiniekiem ar atpakaļejošu spēku no dienas, kad ir beidzies iepriekšnoslēgtā koplīguma termiņš. Taču, ja koplīgumu pārrunu laikā arodbiedrības organizēja streikus, darba devēji publiskajā un privātajā sektorā atteicās piešķirt jaunajā koplīgumā paredzētās garantijas ar atpakaļejošo spēku, lai atturētu arodbiedrības organizēt streikus nākotnē.³³

Līdz ar to, ņemot vērā, ka prasītāju arodbiedrības organizēja selektīvus streikus, viņiem tika liegtas iespējas saņemt jaunajā koplīgumā paredzētās garantijas ar

³⁰ *Schmidt and Dahlström v. Sweden* [8]-[9].

³¹ *Schmidt and Dahlström v. Sweden* [20]-[23].

³² *Schmidt and Dahlström v. Sweden* [9], [24].

³³ *Schmidt and Dahlström v. Sweden* [18].

atpakaļejošu spēku, neskatoties uz to, ka paši prasītāji streikā nepiedalījās. Prasītāji uzskatīja, ka tika pārkāptas viņu tiesības, kuras garantē Konvencijas 11.pants, jo, ņemot vērā atteikumu saņemt koplīgumā paredzētās garantijas nacionālās arodbiedrības streiku dēļ, viņiem faktiski tika liegtas tiesības uz streiku.³⁴

Tiesa, atsaucoties uz spriedumu lietā *Beļģijas Policijas nacionālā apvienība pret Beļģiju*, vēlreiz apstiprināja, ka tiesības uz arodbiedrību brīvību ir īpašs apvienošanās brīvības veids, kuru aizsargā Konvencijas 11.pants. Taču šī brīvība nenodrošina konkrētus pienākumus attiecībā pret arodbiedrībām no valsts puses, piemēram, pienākumu nodrošināt, ka jaunajā koplīgumā paredzētās garantijas – algas pielikums - ir jāizmaksā ar atpakaļejošu spēku.³⁵

Tiesa atgādināja, ka Konvencija garantē arodbiedrību brīvību, lai arodbiedrības aizsargātu savu biedru profesionālās intereses dažādās arodbiedrības darbības formās, kuras valstij ir jāatļauj un jāpadara iespējamās. Tomēr Konvencija atstāj dalībvalstīm rīcības brīvību pašām noteikt, kādus līdzekļus var izmantot, lai sasniegtu šo mērķi.

Kā norādīja Tiesa, tiesības streikot ir, bez šaubām, viens no svarīgākajiem līdzekļiem, arodbiedrības biedru tiesību un interešu aizstāvībā. Šādas tiesības, kaut arī tās nav skaidri noteiktas 11.pantā, atstāj dalībvalstīm tiesības regulēt tās savos tiesību aktos un noteiktos gadījumos paredzēt to izmantošanas ierobežojumus. Būtiski, ka valstīm ir jānodrošina iespēja streikot.³⁶

Tiesa uzskatīja, ka prasītājiem netika liegtas tiesības būt par arodbiedrību biedriem un piedalīties to darbībā, proti, aizstāvēt savas tiesības, piedaloties streikā, līdz ar to tā nekonstatēja Konvencijas 11.panta pārkāpumu.

Abās lietās, kaut arī Tiesa nekonstatēja Konvencijas 11.panta pārkāpumu, tā apstiprināja, ka arodbiedrību brīvība ir īpašs apvienošanās brīvības veids, un valstij ir jāpadara tās realizācija iespējama. Taču Konvencija atstāj dalībvalstīm brīvību

³⁴ *Schmidt and Dahlström v. Sweden* [36].

³⁵ *Schmidt and Dahlström v. Sweden* [34].

³⁶ *Schmidt and Dahlström v. Sweden* [36].

pašām noteikt to instrumentu un līdzekļu loku, ar kurām arodbiedrību brīvība un arodbiedrību tiesības ir īstenojamas.

Apvienība "Păstorul cel Bun" pret Rumāniju

Lieta, kurā Tiesa analizē arodbiedrību tiesības regulēt savu darbību statūtos, ir lieta *Apvienība "Păstorul cel Bun" pret Rumāniju (Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania)* par priesteru arodbiedrības reģistrāciju atbilstoši Rumānijas Arodbiedrību likumam (nr.54/2003).³⁷

2008.gadā 32 pareizticīgās konfesijas priesteri no pagasta metropoles Oltenija (Oltenia), kura ir Craiovas (Craiova) arhidiecēzes sastāvā, un trīs arhidiecēzes darbinieki organizēja sapulci, kurā nolēma veidot arodbiedrību. Arodbiedrība pieņēma statūtos, ievēlēja prezidentu un pieteicās uz arodbiedrības reģistrāciju un juridiskās personas statusa saņemšanu, uzskatot, ka garīdznieku arodbiedrības dibināšana ir atbilstoša Arodbiedrību likumam un Reliģiskās brīvības likumam (nr. 489/2006).³⁸

Kā arodbiedrības mērķi statūtos tika norādīts arodbiedrības biedru (pagasta garīdznieku un darbinieku) profesionālo, ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību un interešu pārstāvēšana un aizsargāšana attiecībās ar Baznīcu un Kultūras un reliģijas lietu ministriju.³⁹

Vienlaikus Craiovas (Craiova) arhidiecēze, kaut arī atzina, ka tās darbinieki ir nodarbināti atbilstoši darba tiesībām, iebilda pret garīdznieku arodbiedrības dibināšanu, uzskatot, ka garīdznieki nevar dibināt arodbiedrību bez arhibīskapa atļaujas un svētības, kā to paredz Rumānijas Pareizticīgās Baznīcas Statūti, un uzskatīja arodbiedrības reģistrāciju par reliģiskas brīvības pārkāpumu.⁴⁰

Kaut arī pirmās instances tiesa atļāva arodbiedrības reģistrāciju, apelācijas instances tiesa atcēla pirmās instances spriedumu un anulēja arodbiedrības

³⁷ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* (Application no. 2330/09), judgement of 9 July 2013.

³⁸ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [10]-[11].

³⁹ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [10].

⁴⁰ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [13].

reģistrāciju. Prasītāji uzskatīja apelācijas tiesas spriedumu, kas atsaka arodbiedrības reģistrāciju, par Konvencijas 11.panta pārkāpumu.

Tiesa secināja, ka, ņemot vērā starptautisko darba tiesību attīstību un instrumentus, arodbiedrību brīvība ir būtiska sociālā dialoga starp darba ņēmējiem un darba devējiem sastāvdaļa un līdz ar to svarīgs instruments, lai sasniegtu sociālo taisnīgumu un harmoniju.⁴¹

Tiesa atgādināja, ka arodbiedrību brīvība ir īpašs apvienošanās brīvības veids un uzsvēra, ka šī brīvība nozīmē ne tikai indivīdu aizsardzību pret valsts iestāžu patvaļīgu iejaukšanos šo tiesību realizēšanā, bet paredz arī pozitīvus papildu pienākumus valstij šo tiesību nodrošināšanā.⁴² Kopumā ir būtiski ņemt vērā taisnīgu līdzsvaru starp konkurējošām indivīda un sabiedrības interesēm.⁴³

Tiesa analizēja, vai Konvencijas 11.panta ir attiecināms arī uz garīdzniekiem. Tā secināja, ka garīdznieku attiecībās ar baznīcu ir darba attiecību raksturīgi elementi un līdz ar to uz viņiem attiecas Konvencijas 11.pants. Tiesa izdarīja šādu secinājumu, ņemot vērā dažādus garīdznieku pienākumu aspektus, piemēram, to, ka garīdznieki veic savus pienākumus pēc bīskapa norādījumiem un viņa uzraudzībā, un garīdznieku atalgojuma aspektus, proti:

- daudzu garīdznieku atalgojumu finansē no valsts un pašvaldību budžeta atbilstoši Izglītības ministrijas darbinieku atalgojuma vadlīnijām;
- Rumānijas pareizticīgo baznīca apmaksā darba devēja veiktās sociālās iemaksas no darba algas,
- priesteriem jāmaksā ienākuma nodoklis un iemaksas valsts sociālā nodrošinājuma sistēmā;
- priesteriem pienākas sociālās aizsardzības pabalsti, kuri ir pieejami parastajiem darbiniekiem, piemēram, veselības apdrošināšana, apdrošināšana pret bezdarbu, vecuma pensija.⁴⁴

⁴¹ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [130].

⁴² *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [131]. Tiesa atsauca uz lietu *Demir un Baykara pret Turciju, (Demir and Baykara v. Turkey)* (Application no.34503/97), [109], [110].

⁴³ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [132].

⁴⁴ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [143].

Līdz ar to Tiesa secināja, ka garīdznieki pilda savu misiju darba attiecību kontekstā.⁴⁵

Tiesa atgādināja, ka 11.panta 1.punkts atzīst arodbiedrību brīvību par īpašu apvienošanās brīvības veidu un panta 2.punkts neizslēdz nevienu no profesiju grupām no šī aizsardzības. Valstīm atbilstoši 11.panta 2.punktam ir tiesības noteikt ierobežojumus atsevišķām darbinieku kategorijām dibināt arodbiedrības, piemēram, policijas un militāro spēku darbiniekiem, ņemot vērā šo darbinieku īpašos pienākumu izpildes aspektus un lojalitāti. Taču Tiesa nekonstatēja, ņemot vērā lietas faktiskos apstākļus, Rumānijas tradīcijas un politikas, un garīdznieku darbības aspektus, ka šie ierobežojumi būtu attiecināmi uz garīdzniekiem.⁴⁶ Tādējādi Tiesa secināja, ka Konvencijas 11.pantā paredzēta arodbiedrību brīvība attiecas arī uz prasītājiem un viņiem līdz ar to ir tiesības dibināt arodbiedrību.⁴⁷

Vienlaikus Tiesa atzina, ka šajā lietā Konvencijas 11.pants netika pārkāpts un atteikums reģistrēt arodbiedrību ir pamatots. Tiesa vērtēja, vai konkrētajā lietā valsts varēja ierobežot arodbiedrību dibināšanas brīvību. Vērtējot, vai šāds ierobežojums ir nepieciešams, Tiesa secināja, ka Rumānijas valdībai bija tiesības vērtēt, kā saskaņojamas divas cilvēktiesības – arodbiedrību brīvība un reliģiskā brīvība, proti, ņemt vērā to, ka arodbiedrības reģistrācija varēja būtiski ietekmēt pareizticīgas baznīcas iekšējās struktūras veidošanas tradīcijas un uzbūvi, jo īpaši ņemot vērā to, ka arodbiedrība savu interešu aizsardzībai izmanto savu darbības noteikšanas brīvību un tiesības uz streiku.

Līdz ar to Tiesa neuzskatīja, ka lēmums atteikt arodbiedrības reģistrāciju ar mērķi aizstāvēt reliģisko konfesiju autonomiju bija nepamatots, jo īpaši ņemot vērā valsts lomu aizstāvēt un saglabāt šādu autonomiju, paliekot neitrālai un bezkaislīgai reliģisko organizāciju tiesību nodrošināšanā.⁴⁸

⁴⁵ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [148].

⁴⁶ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [145].

⁴⁷ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [148].

⁴⁸ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [159]-[165].

Tādējādi Tiesa būtībā atbalstīja Rumānijas valdības viedokli, ka, atsakoties reģistrēt Prasītāja arodbiedrību, valsts vienkārši atteicās iejaukties Rumānijas pareizticīgo baznīcas organizācijā un darbībā, tādējādi ievērojot savu pienākumu būt neitrālai.⁴⁹

3.2. Tiesības iestāties vai neiestāties arodbiedrībā

Jongs, Džeims un Vebsters pret Apvienoto Karalisti

Lietā *Jongs, Džeims un Vebsters pret Apvienoto Karalisti* (*Young, James and Webster v. The Unighted Kingdom*⁵⁰) Tiesa apstiprināja personu tiesības iestāties un arī neiestāties arodbiedrībā, proti, negatīvo apvienošanās brīvību.

Prasītāji Jongs, Džeimsa un Vebstera kungi bija Lielbritānijas Dzelzceļa pārvaldes darbinieki. 1975.gadā starp Dzelzceļa pārvaldi un trīs tās arodbiedrībām tika noslēgta slēgtā vienošanās, kas paredzēja, ka turpmāk dalība vienā no trīs arodbiedrībām būs par priekšnosacījumu darba attiecībām Dzelzceļa pārvaldē (*closed shop agreement*). Tas nozīmē, ka, lai kļūtu par darbinieku pārvaldē vai turpinātu darba attiecības ar to, personai ir obligāti jākļūst par vienas no arodbiedrības biedriem. Prasītājiem tika pieprasīts iestāties kādā no divām konkrētām arodbiedrībām un tika liegts iestāties trešajā arodbiedrībā Vebstera un Jonga kungu gadījumā, un tika pieprasīts iestāties vienā konkrētā arodbiedrībā – Džeimsa kunga gadījumā. Vienlaikus dalība šajā divās arodbiedrībām bija pretrunā ar Jonga kunga politiskajiem uzskatiem. Savukārt Vebstera un Džeimsa kungi bija ļoti neapmierināti ar arodbiedrību, kurās viņiem tika pieprasīts iestāties, darbības efektivitāti.⁵¹

Prasītāji neizpildīja vienošanās noteikto prasību un neiestājās nevienā no arodbiedrībām, līdz ar to tika atlaisti 1976.gadā. Prasītāji uzskatīja, ka tika pārkāpta viņu apvienošanās brīvība.⁵²

⁴⁹ *Sindicatul "Păstorul cel Bun" v. Romania* [166].

⁵⁰ *Young, James and Webster v. The Unighted Kingdom*, Application no. 7601/76; 7806/77, judgement of 13 August 1981.

⁵¹ *Young, James and Webster v. The Unighted Kingdom* [33]–[44].

⁵² *Young, James and Webster v. The Unighted Kingdom* [12].

Tiesa analizēja, vai Konvencijas 11.pants, kas garantē apvienošanās brīvību, tostarp tiesības veidot arodbiedrības un pievienoties tām, garantē arī „negatīvo tiesību” netikt piespiestam pievienoties apvienībai vai arodbiedrībai.

Tiesa secināja, ka Konvencijas 11.pants pats par sevi negarantē apvienošanās brīvību negatīvā nozīmē un prasība pievienoties konkrētai arodbiedrībai ne vienmēr var būt pretrunā ar Konvenciju. Vienlaikus, atļaujot jebkurus piespiešanas veidus attiecībā uz iestāšanos arodbiedrībā, tiktu pārkāpta pati apvienošanās brīvības būtība.

Tiesa atzina, ka atlaišanas draudi, kas nozīmē ienākumu zudumu, veido visnopietnāko piespiešanas veidu. Esošajā lietā šie draudi tika piemēroti attiecībā uz darbiniekiem Dzelzceļa pārvaldē, pirms prasība par obligātu dalību arodbiedrībā tika ieviesta. Tiesas ieskatā, ņemot vērā lietas apstākļus, tas pārkāpa pašu apvienošanās brīvības būtību.⁵³

Cits apvienošanās brīvības aspekts, kuram Tiesa pievērsa uzmanību, bija ierobežojums izvēlēties konkrētu arodbiedrību pēc savas izvēles. Tiesa uzsvēra, ka persona nevar baudīt apvienošanās brīvību, ja realitātē viņas darbības vai izvēles brīvība kļūst neiespējama vispār vai paliek ierobežota tā, ka tai vairs nav praktiskas vērtības.

Tiesa secināja, ka izvēles brīvība, kura tika dota prasītājiem (izvēlēties vienu no divām arodbiedrībām), nemainītu piespiešanas dabu, jo viņi tiktu atlaisti, ja nekļūtu par vienas no konkrētajām arodbiedrībām biedriem.⁵⁴

Līdz ar to Tiesa secināja, ka šajā lietā tika pārkāpta Konvencijas 11.pantā noteiktā tiesība pievienoties arodbiedrībai.

⁵³ *Young, James and Webster v. The Unighted Kingdom* [51], [55].

⁵⁴ *Young, James and Webster v. The Unighted Kingdom* [56].

Sigurdur A. Sigurjónsson pret Īslandi

Lietā *Sigurdur A. Sigurjónsson pret Īslandi (Sigurdur A. Sigurjónsson v. Iceland)*⁵⁵ Tiesa analizēja prasītājam – taksometra vadītājam - uzlikto pienākumu iestāties asociācijā vai pretējā gadījumā zaudēt savu licenci.

Prasītājam Sigurdur A. Sigurjónsson kungam, taksometra vadītājam, vietējā Taksometru Uzraudzības komiteja 1984.gadā izsniedza licenci par taksometra pakalpojumu sniegšanu. Prasītājs pieteicās licences saņemšanai, izmantojot Frami Automobiļu Asociācijas pieteikuma formu. Standarta veidlapa citu starpā ietvēra paziņojumu, ka prasītājs bija informēts par pienākumu maksāt biedru naudu, kļūstot par Frami biedru.

Pēc licences saņemšanas prasītājs iepazinās ar Transporta ministrijas noteikumiem (izdoti, pamatojoties uz Publiskās izmantošanas transportlīdzekļu likuma (Law no.36/1970 on Motor Vehicles for Public Hire) pamata) normām, kas paredzēja obligātu iestāšanos Frami asociācijā (arodbiedrībā). Lai nezaudētu saņemto licenci, prasītājs 1984.gada septembrī iestājās Frami asociācijā (arodbiedrībā) un samaksāja biedru naudu.

Prasītājs pārstāja maksāt biedru naudu 1985.gada augustā un saņēma Frami brīdinājumu, ka prasītājs un viņa taksometrs tiks izslēgti no taksometru stacijas līdz brīdim, kamēr biedru nauda tiks samaksāta. Atbildot uz šo brīdinājumu, prasītājs nosūtīja asociācijai vēstuli, norādot, ka nevēlas turpmāk būt par Frami biedru, atteicās izpildīt pienākumu būt par asociācijas biedru un maksāt biedru naudu. Rezultātā, tostarp saistībā ar to, ka prasītājs nemaksāja biedru naudu, viņam tika atņemta taksometra vadītāja licence.⁵⁶

Komentējot iespējamo Konvencijas 11.panta pārkāpumu, Tiesa atsaucās uz saviem secinājumiem par negatīvo apvienošanās brīvību lietā *Jongs, Džeims un Vebsters pret Apvienoto Karalisti*. Papildus Tiesa uzsvēra, ka Konvencija ir „dzīvs”

⁵⁵ *Sigurdur A. Sigurjónsson v. Iceland*, (Application no. 16130/90), judgement of 30 June 1993.

⁵⁶ *Sigurdur A. Sigurjónsson v. Iceland* [7]-[10].

instrumentu, kura normas ir nepieciešamas tulkot mūsdienu apstākļu kontekstā. Līdz ar to Konvencijas 11.pants ir jāinterpretē, ietverot negatīvo apvienošanās tiesību.⁵⁷

Tiesa secināja, ka savā iepriekšējā spriedumā tā nepievērsa izšķirošu uzmanību Konvencijas *travaux préparatoires* (izstrādes dokumentiem), secinot, ka Konvencija negarantē negatīvo apvienošanās brīvību tādā pašā mērā, kā pozitīvo apvienošanās brīvību. Tiesa uzsvēra, ka esošajā lietā pienākumu iestāties asociācijā (arodbiedrībā) noteica tiesību akts, nevis vienošanās starp darba devēju un arodbiedrību, kā tas bija lietā *Jongs, Džeims un Vebsters pret Apvienoto Karalisti*.

Tiesa pievērsa uzmanību starptautisko tiesību attīstībai saistībā ar negatīvo apvienošanās brīvību. Tiesa atsauca uz *Kopienas Darbinieku Sociālo pamattiesību hartu*,⁵⁸ kuras 11.panta 2.pagrāfs nosaka, ka darbiniekiem ir tiesības pievienoties vai nepievienoties organizācijai, nenodarot viņiem jebkāda veida personīgu vai profesionālu kaitējumu. Tāpat Tiesa atsauca uz Starptautiskās Darba organizācijas Apvienošanās Brīvības komitejas secinājumiem vairākās lietās 1988.-1989.gados, kas apstiprināja, ka piespiedu pievienošanās arodbiedrībai ir pretrunā ar Starptautiskās Darba organizācijas konvenciju nr.87 *Konvencija par asociāciju brīvību un tiesību aizsardzību, apvienojoties organizācijās* un konvenciju nr.98 *Konvencija par tiesībām uz apvienošanās organizācijās un kolektīvo līgumu slēgšanu*.⁵⁹

Tiesa, ņemot vērā lietas apstākļus un to, ka prasītājs tika piespiests iestāties arodbiedrībā, kuras darbībai un mērķiem viņš nepiekrīta, pretējā gadījumā atņemot viņam licenci, un, ņemot vērā apvienošanās brīvības negatīvo aspektu, kuru apstiprināja jauninājumi starptautiskajās tiesībās, Tiesa secināja, ka tika ierobežota prasītāja apvienošanās brīvība, proti, tiesība nepievienoties arodbiedrībai.⁶⁰

Saistībā ar to, vai šāds ierobežojums varētu būt attaisnojams, Tiesa secināja, ka neskatoties uz to, ka ierobežojums tika noteikts ar tiesību aktu, tā nav pārliecināta,

⁵⁷ *Sigurdur A. Sigurjónsson v. Iceland* [35].

⁵⁸ *Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību harta*. Skat. http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/c10107_lv.htm.

⁵⁹ SDO 1949.gada Konvencija par tiesībām uz apvienošanās organizācijās un kolektīvo līgumu slēgšanu (C98) ("LV", 27 (3811), 19.02.2008.) [stājas spēkā 27.01.1993.]; *Sigurdur A. Sigurjónsson v. Iceland* [35].

⁶⁰ *Sigurdur A. Sigurjónsson v. Iceland* [38].

ka ierobežojums ir nepieciešams, lai aizsargātu sabiedrības intereses un ka piespiedu dalība arodbiedrībā bija nepieciešama, lai arodbiedrība varētu pildīt savas taksometru vadītāju pārraudzības funkcijas. Tiesa uzskatīja, ka pārraudzības funkcijas nav primāri arodbiedrības kompetencē un ir Taksometru Uzraudzības komitejas kompetencē. Turklāt taksometru vadītāju pakalpojumu sniegšanas kvalitāti, Tiesas ieskatā, var panākt ar mazāk ierobežojošiem pasākumiem. Visbeidzot Tiesa secināja, ka nav pamata uzskatīt, ka bez piespiedu dalības arodbiedrībā Frami nevarētu aizstāvēt savu biedru profesionālās intereses.⁶¹

Līdz ar to Tiesa secināja, ka ierobežojums neatbilst kritērijam „nepieciešams” un tādējādi ir nesamērīgs.

Tiesas secinājumi minētajos spriedumos apstiprina arodbiedrību brīvības negatīvo aspektu, proti, tāpat kā personām ir tiesības pievienoties arodbiedrībai pēc savas izvēles, viņām ir tiesības nepievienoties konkrētai vai nepievienoties nevienai arodbiedrībai.

3.3. Tiesības regulēt arodbiedrību darbību, tostarp biedru uzņemšanas noteikumus, statūtos

Džerijs Johansons pret Zviedriju

Lietā *Džerijs Johansons pret Zviedriju*⁶² tiesa apstiprināja arodbiedrību tiesības noteikt savu darbību statūtos.

Prasītājs, elektriķis pēc profesijas, daudzus gadus bija Zviedrijas Elektriķu arodbiedrības (Svenska Elektrikerförbundet) biedrs. 1981.gadā Arodbiedrību Elektriķu arodbiedrības kongresā (förbundskongressen) tika pieņemts lēmums uzsākt sarunas ar apdrošināšanas uzņēmumu Folksam Insurance Company kolektīvās apdrošināšanas līguma noslēgšanu.

⁶¹ *Sigurdur A. Sigurjónsson v. Iceland* [39] -[41].

⁶² *Jerry Johansson v. Sweden* (Application No. 13537/88), judgement of 7 May 1990.

1982.gadā arodbiedrības padome noslēdza līgumu ar apdrošināšanas kompāniju visu arodbiedrības dalīborganizāciju un individuālo biedru vārdā. Vienošanās stājās spēkā 1983.gadā un paredzēja piespiedu apdrošināšanu visām arodbiedrības dalīborganizācijām bez iespējas atkāpties no dalības apdrošināšanas shēmā. Saskaņā ar vienošanos arodbiedrībai bija jāmaksā 160 SEK gadā par katru biedru. Šīs izmaksas kompensēja daļēji no arodbiedrības budžeta un daļēji no dalīborganizāciju biedru maksas paaugstināšanas. Rezultātā 5 no 30 dalīborganizācijām palielināja biedru maksas apmēru no 1,2 % līdz 1,3 % katra biedra darba algas.

Kolektīvajai apdrošināšanas shēmai radās spēcīga arodbiedrības biedru opozīcija, kas uzskatīja, ka piespiedu apdrošināšana ir indivīda privātās dzīves pārkāpums un atņēma tam varu lemt par sevi.

Prasītājs ar citiem arodbiedrības biedriem iesniedza prasību pret arodbiedrību Stokholmas apgabaltiesā (Tingsrätten), lūdzot tiesu atzīt, ka kolektīvās apdrošināšanas shēma un arodbiedrības padomes lēmums, uz kura pamata tika noslēgta vienošanās, nav spēkā. Prasītājs apgalvoja, ka arodbiedrības lēmums vienoties par obligāto apdrošināšanas shēmu pārkāpa arodbiedrības darbības mērķi un kompetenci, kuru nosaka statūti.

Pirmās un otrās instances tiesa apmierināja prasītāja prasību. Taču kasācijas instances tiesa, kurā arodbiedrība iesniedza apelāciju, lēma par labu arodbiedrībai, pamatojot savu lēmumu ar to, ka kolektīvās apdrošināšanas shēma nerunāja pretī arodbiedrības kustības mērķiem un konkrētās arodbiedrības mērķiem – aizstāvēt savu biedru intereses darba tirgū un vispārējā ekonomikā - kaut arī apdrošināšanas organizēšana netika skaidri ietverta statūtos.

Prasītājs uzskatīja, ka kasācijas instances lēmums pārkāpj viņam ar Konvencijas 11.pantu piešķirtās tiesības, proti, negatīvo apvienošanās brīvību. Viņš uzskatīja, apdrošināšanai nav nekāda sakara ar viņa kā darbinieka un arodbiedrības biedra statusu un tas ir privāta rakstura jautājums, kurā arodbiedrībai nav tiesību iejaukties. Tādējādi prasītājam tika atņemtas tiesības pašam pārvaldīt savas lietas.

Tiesa, izskatot lietu, norādīja, ka tiesības uz biedrošanās brīvību, galvenokārt aizsargā indivīdu pret valsts iejaukšanos. Tiesa analizēja jautājumu, ciktāl Konvencijas 11.pants uzliek valstij pienākumu aizstāvēt individuālas personas – arodbiedrības biedra - tiesības pret arodbiedrības darbību.

Tiesa uzsvēra, ka tiesības veidot arodbiedrības ietver tostarp arodbiedrību tiesības sastādīt pašām savus statūtus un pārvaldīt savu darbību.

Vienlaikus, lai tiesības iestāties arodbiedrībā būtu efektīvi īstenojamas, valstij ir pienākums aizsargāt indivīdu pret jebkādu ļaunprātīgu arodbiedrības dominējošu nostāju. Šāda ļaunprātīga savas dominējošas pozīcijas izmantošana var notikt, piemēram, gadījumos, kad biedrs tiek izraidīts no arodbiedrības, neievērojot arodbiedrības kolektīvi pieņemtos statūtus vai kārtību, vai arodbiedrības statūti vai noteikumi ir pilnīgi nepamatoti vai patvaļīgi vai, ja izslēgšana no arodbiedrības izraisa personai ārkārtas grūtības.

Tiesa, izskatot visus argumentus, piekrita kasācijas tiesas secinājumiem, ka pievienošanās kolektīvai apdrošināšanas shēmai nebija pretrunā arodbiedrības statūtu mērķiem un tāpēc to nevar atzīt par spēkā neesošu. Tiesa neatrada argumentus un pierādījumus tam, ka, pievienojoties kolektīvai apdrošināšanas shēmai, kas nerunāja pretī statūtu mērķiem, arodbiedrība būtu ļaunprātīgi izmantojusi savu dominējošo pozīciju. Līdz ar to Tiesa nesaskatīja Konvencijas 11.panta pārkāpumu.

Tiesa papildus norādīja, ka prasītājs, iestājoties arodbiedrībā, noslēdza vienošanos ar arodbiedrību, kas cita starpā nozīmēja piekrišanu arodbiedrības statūtu normām.

Lokomotīvu inženieru un ugunsdzēsēju asociētā biedrība (ASLEF) pret Apvienoto Karalisti

Lietā *Lokomotīvu inženieru un ugunsdzēsēju asociētā biedrība (ASLEF) pret Apvienoto Karalisti (Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom)* Tiesa apstiprināja arodbiedrību tiesības noteikt savu

darbību statūtos, tostarp, paredzēt biedru tiesības un pienākumus, kā arī biedru izslēgšanas nosacījumus.⁶³

Lietā prasītājs bija arodbiedrība, kas pārstāvēja galvenokārt Apvienotās Karalistes dzelzceļa vilcienu mašīnistus.

Arodbiedrības statūti paredzēja, ka tās mērķi ietver attiecību starp darba devējiem un darbiniekiem regulēšanu un biedru labklājības un nozares interešu aizsardzību, kā arī pozitīvu politiku attiecībā uz vienlīdzīgas attieksmes neatkarīgi no dzimuma, rases, etniskās izcelsmes, seksuālās orientācijas, reliģiskas pārliecības, uzskatiem veicināšanu nozarē.⁶⁴

2002.gada februārī Lī kungs, labējās Britu Nacionālās partijas (BNP) biedrs, pieteicās par biedru ASLEF arodbiedrībā un tika uzņemts. 2002.gada aprīlī Lī kandidēja vietējās vēlēšanās minētās politiskās partijas sastāvā.⁶⁵ Vēlāk ASLEF arodbiedrības pārstāvis ziņoja arodbiedrības Ģenerālsekretāram, ka Lī kungs ir BNP aktīvists un atbilstoši partijas ideoloģijai izplata anti-islāmiskas ziņu lapas. Papildus ziņojumā tika iekļauta Lī kunga raksts BNP avīzei, kā arī informācija no vietējās Rasu vienlīdzības padomes par to, ka Lī kungs aizskar anti-nacistu līgas pārstāvjus, par ko tika ziņots policijai.⁶⁶

Divas dienas vēlāk ASLEF valde vienbalsīgi pieņēma lēmumu izslēgt Lī kungu no arodbiedrības un nosūtīja viņam vēstuli, norādot to, ka Lī kunga dalība arodbiedrībā nav savienojama ar viņa dalību BNP, kas varēja novest pie arodbiedrības reputācijas pasliktināšanās un kas ir pret ASLEF darbības mērķiem.⁶⁷

Lī kungs apstrīdēja arodbiedrības valdes lēmumu, taču ASLEF Apelācijas komiteja, izskatot viņa pieteikumu, noraidīja to.⁶⁸

⁶³ Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom, (Application no. 11002/05) judgement of 27 February 2007.

⁶⁴ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [6].

⁶⁵ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [8].

⁶⁶ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [9].

⁶⁷ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [10].

⁶⁸ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [11].

2002.gada maijā ikgadējā ASLEF delegātu sapulce atzina dalību BNP vai līdzīgās fašistu organizācijās par nesavienojamu ar dalību ASLEF un nolēma, ka ASLEF biedrus, kuri ir šādu organizāciju biedri vai piesakās dalībai šajās organizācijās, izslēdz no ASLEF.⁶⁹

Vienlaikus Lī kungs apstrīdēja ASLEF Valdes lēmumu vietējā Nodarbinātības Tribūnālā, norādot, ka ASLEF Valdes lēmums pārkāpj Arodbiedrību un darba attiecību likuma normas, kas aizliedz arodbiedrībām izslēgt biedru saistībā ar to, ka viņš ir politiskās partijas biedrs. Nodarbinātības tribūnāls apmierināja Lī kunga prasību.⁷⁰

Rezultātā ASLEF nācās atkal uzņemt Lī kungu par biedru, pārkāpjot ASLEF statūtus un delegātu sapulces lēmumu. Ja ASLEF neuzņemtu Lī kungu atpakaļ, arodbiedrībai nāktos izmaksāt viņam taisnīgu naudas kompensāciju atbilstoši Nodarbinātības Tribūnāla lēmumam.⁷¹

Tiesa, izskatot lietu, vēlreiz apstiprināja, ka Konvencijas 11.pants aizsargā personu no valsts iejaukšanās apvienošanās brīvībā. Savukārt arodbiedrību tiesības ir īpašs apvienošanās brīvības veids. Līdz ar to valsts nevar iejaukties arodbiedrību dibināšanas tiesībās un tiesībās pievienoties arodbiedrībām, izņemot 11.panta 2.punktā paredzētus izņēmumus.⁷²

Tiesa atzīmēja, ka tiesības dibināt arodbiedrības ietver, piemēram, tiesības pašiem veidot un pieņemt savus statūtus un pašiem pārvaldīt savu darbību. Vispirms arodbiedrībām ir tiesības noteikt savos statūtos nosacījumus attiecībā uz dalību arodbiedrībā, tostarp administratīvās formalitātes un biedru naudas samaksas kārtību, kā arī citus uzņemšanas kritērijus, piemēram, biedru kandidātu profesiju vai arodu nosacījumus.⁷³

Tiesa atzina, ka tieši tāpat kā personai ir tiesības pievienoties vai nepievienoties arodbiedrībai, arī arodbiedrībām ir tiesības pieņemt vai nepieņemt biedrus. Līdz ar to arodbiedrībai ir jābūt tiesībām brīvi izvēlēties savus biedrus. Konvencijas

⁶⁹ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [12].

⁷⁰ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [13].

⁷¹ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [18].

⁷² *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [37].

⁷³ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [38].

11.pantu nevar interpretēt tādējādi, ka tas uzliktu arodbiedrībām pienākumu uzņemt jebkuru personu. Ņemot vērā, ka apvienības veido personas, kurām ir konkrētas vērtības vai ideāli un kuras tiecas uz kopīgu mērķi, tas būtu pretrunā ar pašas brīvības efektivitāti, ja apvienībām nebūtu kontroles par biedru uzņemšanu.⁷⁴

Tiesa atgādināja, ka reliģiskām organizācijām un politiskām partijām ir tiesības izvēlēties tās personas, kuras pievienojas to ideāliem un pārliecībai. Līdzīgi tiesības pievienoties arodbiedrībai, lai aizstāvētu savas intereses, nevar interpretēt tā, ka tiesības pievienoties arodbiedrībai pēc savas izvēles īstenojamas, neņemot vērā arodbiedrības statūtus. Līdz ar to Tiesa atzīmēja, ka Konvencijas 11.panta pirmais punkts nozīmē to, ka arodbiedrībām ir jābūt brīvībai izlemt jautājumus saskaņā ar saviem statūtiem attiecībā uz biedru uzņemšanu un izslēgšanu.⁷⁵

4. Secinājumi

Konvencija ir nozīmīgs starptautisko tiesību instruments tiesību dibināt un pievienoties arodbiedrībai un arodbiedrību tiesību jautājumos. Tiesas secinājumi veido svarīgu platformu minēto tiesību interpretācijā.

Tiesas spriedumi izvēlētajās lietās apstiprina to, ka arodbiedrību brīvība ir būtiska apvienošanās brīvības sastāvdaļa. Šī brīvība paredz negatīvu pienākumu dalībvalstij, proti, aizliegumu novērst, kavēt vai patvaļīgi iejaukties personu apvienošanās brīvībā, un pozitīvu pienākumu, proti, noteiktos apstākļos pienākumu īstenot nepieciešamos pasākumus, lai aizsargātu tos, kas vēlas īstenot savas tiesības dibināt arodbiedrību vai iestāties arodbiedrībā.

Indivīda aizsardzība var būt nepieciešama, piemēram, arodbiedrības dominējošas pozīcijas ļaunprātīgas izmantošanas gadījumā. Tā var notikt, piemēram, gadījumos, kad biedrs tiek izraidīts no arodbiedrības, neievērojot arodbiedrības kolektīvi pieņemtos statūtus vai kārtību, vai arodbiedrības statūti vai noteikumi ir pilnīgi nepamatoti vai patvaļīgi.

⁷⁴ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [39].

⁷⁵ *Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. the United Kingdom* [39].

Tiesības dibināt arodbiedrību un iestāties arodbiedrībā nav absolūtas un tās var ierobežot. Taču ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu, tam jākalpo leģitīmam mērķim, piemēram, valsts drošības, sabiedriskās drošības aizsardzības interesēm, citu personu tiesību un brīvību aizsardzībai, jābūt nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā un samērīgam, proti, veiktajiem pasākumiem jābūt ar mazāko iespējamo ierobežojumu, lai sasniegtu leģitīmo mērķi. Turklāt ierobežojumu pamatojums ir jāinterpretē šauri - jēdzienu "nepieciešams" nevar iztulkot kā "vēlams" vai „noderīgs”.

Piemērojot ierobežojumus, ir būtiski ņemt vērā taisnīgu līdzsvaru starp konkurējošām indivīda un sabiedrības interesēm, jo īpaši, ja ierobežojumā saskaras divas konkurējošas pamattiesības, piemēram, reliģiskās pārliecības vai politiskās pārliecības brīvība un arodbiedrību brīvība

Tiesas secinājumi apstiprina tiesību pievienoties arodbiedrībai negatīvo aspektu, proti, tāpat kā personām ir tiesības pievienoties arodbiedrībai pēc savas izvēles, tām ir arī tiesības nepievienoties konkrētai vai nepievienoties nevienai arodbiedrībai. Sākotnēji savos secinājumos Tiesa uzskatīja, ka Konvencijas 11.pants negarantē apvienošanās brīvības negatīvo aspektu tādā pašā apjomā, kā tas garantē pozitīvo aspektu. Taču vēlāk, ņemot vērā starptautisko tiesību attīstību šajā jautājumā, Tiesa apstiprināja, ka Konvencijas 11.pants ir jāpiemēro, ietverot negatīvo apvienošanās tiesību.

Persona nevar baudīt apvienošanās brīvību, ja realitātē tās darbības vai izvēles brīvība kļūst neiespējama vispār vai paliek ierobežota tā, ka tai vairs nav praktiskas vērtības. Piespiešanu iestāties arodbiedrībā līdz ar to uzskata par apvienošanās brīvības pārkāpumu. Saistībā ar šo atzīmējams, ka atlaišanas draudi, kas personai nozīmē ienākumu zudumu, veido visnopietnāko piespiešanas veidu.

Tiesa apstiprināja, ka tiesības veidot arodbiedrības ietver tostarp arodbiedrību tiesības sastādīt pašām savus statūtos un pārvaldīt savu darbību. Vispirms arodbiedrībām ir tiesības noteikt savos statūtos biedru uzņemšanas un arī izslēgšanas priekšnosacījumus, tostarp, administratīvās formalitātes un biedru

naudas samaksas kārtību, kā arī citus uzņemšanas kritērijus, piemēram, biedru kandidātu profesiju vai arodu nosacījumus.

Tieši tāpat kā personai ir tiesības pievienoties vai nepievienoties arodbiedrībai, arī arodbiedrībām ir tiesības pieņemt vai nepieņemt biedrus, tādējādi arodbiedrībai ir jābūt iespējai brīvi izvēlēties savus biedrus. Konvencijas 11.pantu nevar interpretēt tādējādi, ka tas uzliktu arodbiedrībām pienākumu uzņemt jebkuru personu. Šajā sakarā ir jāņem vērā, ka, iestājoties arodbiedrībā, persona noslēdz vienošanos ar arodbiedrību, kas cita starpā nozīmē piekrišanu arodbiedrības statūtu normām.

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, overlapping loops and a long vertical stroke extending downwards.

N.Mickeviča

30.09.2013.